

M. P. ŠAULAUSKAS

SUPRATIMO PROBLEMA: F. ŠLĖJERMACHERIS IR HERMENEUTIKOS RAIDA

„Šlėjermacheris — šiuolaikinės hermeneutikos „klasikas“? Apodiktinis atsakas į šį klausimą, H. Biraus manymu, nesąs korektiškas. F. Šlėjermacheris nesukūręs „faktų sandraupą ir problemų sprendimo būdus“ apreišiančios paradigmos, kurią būtų perėmę jo sekėjai. Priešingai, hermeneutika vis labiau tolstanti nuo jo pasiūlytų sprandos būdų¹. „Po Šlėjermacherio hermeneutika tapo epistemologinė ir praktinė“², — taip šio mąstytojo svarbą hermeneutikos istorijai reziuumuoja R. J. Hovardas. Abu vertinimai tiksliai apibūdina F. Šlėjermacherio vietą filosofinės hermeneutikos istorijoje: bėgant laikui, vis labiau ryškėjo kritinė pažiūra į šio hermeneuto teorinį palikimą; kita vertus, kaip tik F. Šlėjermacheris pradėjo filosofinės hermeneutikos erą.

Pateiktoje F. Šlėjermacherio hermeneutikos analizėje pasirinkta eksplikuoti kertinius šio mąstytojo principus, lemiančius supratimo kategorijos traktuotę ir pastarosios svarbą tolesniam hermeneutikos rutuliojimui. Straipsnyje škicuojama reikšminga nagrinėjamiems klausimams problematikos *formuluotė*, kuri radikalizuoja istoriškai susiklosčiusią hermeneutinę *supratimo problemos* sampratą.

Filosofinės hermeneutikos atsiradimas susijęs su vokiečių protestantizmo bei renesansiškojo humanizmo įjungimu į kultūrinį Vokietijos gyvenimą. Teologinė hermeneutika suklestėjo reformatoriams siekiant apginti savąją Biblijos sampratą nuo tridentistinės teologijos, o filologinę hermeneutiką lėmė humanistų dėmesys antikinei literatūrai. Tiek viena, tiek kita hermeneutikos rūšis sprendė tą pačią užduotį — ypatingomis supratimo (interpretacijos) procedūromis atrasti svetima kalba bei kitose epochose sukurtų tekstų tikrąją, autentišką prasmę. Šios užduoties įveiką tegalėjo laiduoti jungtinės reformatorių ir humanistų pastangos, ir tai, H. G. Gadamerio manymu, turėjo lemiamą reikšmę tolesniam hermeneutikos likimui. Šiuolaikinė filosofinė hermeneutika buvusi su-

¹ Žr.: *Birus H. Zwischen den Zeiten. Friedrich Schleiermacher als Klassiker der neuzeitlichen Hermeneutik // Hermeneutische Positionen.* — Göttingen, 1982. — S. 40—41

² *Howard Roy I. Three Faces of Hermeneutics.* — California, 1982. — P. 11.

rešta ant biblinės hermeneutikos implikuojamų prielaidų. Norėdami suprasti Bibliją, neprivalome išmanyti visos jos interpretacijų, egzegezės tradicijos: juk „Šventasis Raštas yra sui ipsius interpres“³. Biblijoje reformatoriai išvelgia pažodinę prasmę (sensus literalis), laikydami ją tikrąja. Alegorinio metodo taikymas, jų manymu, turįs būti griežtai apribotas, o pažodinė prasmė suprantama taikant metodą, vėliau garsėjusį „hermeneutinio rato“ vardu: dalį, t. y. paskiro posakio prasmę, te-suprantame pasitelkę visas tekstą sudarančias prasmes, t. y. visumą ir vice versa.

Iš pateiktos istorinės apžvalgos matyti, kad F. Šlėjermacheris, formuluodamas savąją hermeneutikos koncepciją, ne tik pasinaudojo teologinės ir filologinės hermeneutikos idėjomis, bet ir sprendė šiose disciplinose užsimezgasias problemas. Juk metodologinė šios maksimos (hermeneutinio rato) prielaida akivaizdi: suprantamas tekstas privalo būti vieninga prasminė visuma, o atskiro žodžio, pastraipos ar knygos (Biblijos interpretavimo atveju) prasmė turi konverguoti į vieningą, bendrą viso teksto prasmę. Kadangi pastaroji numanoma esanti tekste, jos buvimas įrodytinas prieš taikant hermeneutinį ratą. Teigti esant tokią bendrą prasmę Biblijoje, sudarytoje iš ne vienu metu parašytų knygų, t. y. teigti visas šias skirtingas knygas vienijančią prasmę be teologinių nuostatų paspirties neįmanoma. Iš to matyti protestantinės hermeneutikos loginė priešara: viena, postuluojuama būtinybė suvokti tekstą tesiremiant vien juo, antra, a priori teigiama suvokiamo teksto prasminės charakteristikos. V. Diltėjus, praplėsdamas šį ratą, praplėtė ir jo apriorines prielaidas: kadangi tekstas suprantamas tik istorinio konteksto fone (tekstas — dalis, fonas — visuma), yra teigiama *prasminė* teksto ir istorinio konteksto vienovė kaip hermeneutinio rato galimybės prielaida. Šios prielaidos įrodymas įmanomas arba sprendžiant prasmingumo apskritai problemą (suvokiant ją kaip hermeneutinį prasmingumą), arba remiantis antropologija, istorija, teologija ir t. t. V. Diltėjus pasuko antruoju keliu.

Protestantinės ir filosofinės hermeneutikos mąstytojų aptariamai klausimai turi ne tik bendrumų, bet ir skirtumų. Protestantinė bei humanistinė hermeneutika, kaip pagalbinė teologijos ir filologijos disciplina, skiriasi nuo filosofinės F. Šlėjermacherio (bei V. Diltėjaus) hermeneutikos savo paskirtimi: ji siekia suprasti tai, kas pasakyta, pačiame tekste išvelgdama supratimo vienovę (hermeneuto tikslas — rasti tokią išvargą laiduojančias taisykles). Tuo tarpu antroji, ieškodama būdų suprasti, tiria patį supratimo vyksmą, išvelgdama supratimo vienovę jo tapsme, ir šitaip tampa hermeneutikos, arba supratimo meno, teorija, filosofija. F. Šlėjermacheris supratimo vyksmo vienio prielaidas išvelgia supratimo proceso struktūroje, kurią suvokia kaip individualių išvalgų genėzės mechanizmo ir objektyvaus, palyginimu grįsto aiškinimo proce-

³ Gadamer H.-G. Wahrheit und Methode.— Tübingen, 1960.— S. 163.

dūros darinį. Taip susiejami subjektyvusis (intuityvus) ir objektyvusis (diskursyvus) veiksniai, dalyvaujantys supratimo procese. Bendroji supratimo vyksmo charakteristika — jo kūrybingumas. Teisingai suprasti reiškia teisingai sukurti pagal jau turimo kūrinio šabloną. Kitaip tariant, teisingai suprasta prasmė yra siekiamos suprasti prasmės dublikatas. Vadinasi, teisingai suprasti reiškia suvaržyti individualią supratimo spontaniką, reiškia ne kurti, o atkurti. Tokio suvaržymo šaltinis dvejopas: subjektyvioji intuicija ir objektyvusis lyginimas.

Tolesnėje hermeneutikos raidoje F. Šlėjermacherio intuicija, supratimo kūrybingumas buvo tarsi „vaduojami“ iš mėgdžiojimo naštos. V. Diltėjus nubrėžia griežtą takoskyrą tarp supratimo ir paaiškinimo procedūrų, o M. Heidegeris — tarp supratimo ir interpretavimo. H. G. Gadameris įveda istoriškai veiklios sąmonės sampratą (Wirkungsgeschichtliche Bewusstsein): nors ir subjektyvi, sąmonė įveikia istorinę distanciją, t. y. interpretuodama tampa supratimo vyksmo sėkmės garantu (čia pravartu palyginti šiuolaikinės hermeneutinės filosofijos charakteristiką, pateiktą A. Sverdiolo: „Taigi hermeneutinė filosofija stengiasi pagrindinį racionalistinės filosofijos savimonės teorijos įrankį — intuiciją — pakeisti interpretacija“⁴).

Taigi F. Šlėjermacheris, ieškodamas atsakymo į klausimą, ką reiškia suprasti kito žmogaus mintį, mąstė prasmų genezę kaip jų kūrimą: „kalba atsiranda šnekant“⁵. Suformuluoti sakinį — tai sukurti sakinį, teisingai suprasti sukurtą sakinį — tai suvokti pirminę jo prasmę pasiremiant konkrečiomis interpretacijos meno taisyklėmis. F. Šlėjermacherio hermeneutika, anot P. Rikioro, dvilypė: ji paženklinta kriticismu, t. y. siekimu sukurti „visuotines supratimo taisykles“; kita vertus, ji esanti perdėm romantinė, nes remiasi „tiesiogiai suvokiamu kūrybiškumu“⁶. Romantinė istoriškumo suvoktis, nulemta kūrybiškumo akcentavimo, yra bene labiausiai H. G. Gadamerio peikiamas romantinės hermeneutikos aspektas.

Kalbos sintaksės ir semantikos (tiksliau leksikos) išmanymas (tai gramatinis F. Šlėjermacherio hermeneutikos lygmuo) esąs būtina, bet nepakankama sąlyga ta kalba išreikštoms mintims suprasti (psichologinis lygmuo). Nors kalbos, kaip leksinės visumos, reikšmės (prasmės) yra intersubjektyvios ir duotos a priori kalbos vartotojui, bet kalbinės išraiškos tiksliai prasmė generuojama ad hoc: kalbant, rašant, t. y. kuriant. Tad, jei norime suprasti tekstą, privalome pažinti ir kūrybos paslaptis. Žinoma, patikslina hermeneutas, jei tobulai mokėtume kalbą, jei žinotume visas jos raiškos formas, — o kalbą F. Šlėjermacheris supranta kaip begalinę baigtinių dydžių (žodžių, frazių, sakinių) kombinacijų ir modifikacijų visumą, — galėtume apsieiti be psichologinės interpretacijos.

⁴ Sverdiolas A. Savimonės ir istorijos santykis hermeneutinėje filosofijoje // Žmogus ir istorija. — V., 1984. — P. 63.

⁵ Schleiermacher F. D. E. Hermeneutik und Kritik. — Frankfurt am Main, 1977. — S. 78.

⁶ Ricoeur P. Hermeneutics and the Human Sciences. — Cambridge, 1981. — P. 46.

Šlėjermacheriškai suvokta kalba apima visas įmanomas mąstymo apraiškas, ji — „mąstymo įkūnijimas“; pažindami kalbą, pažįstame mąstymą ir vice versa: „kiekviena kalba grindžiama mąstymu“, nes „mąstymas yra vidinis kalbėjimas“, o žmogus — tai vieta, „kurioje kalba ypatingu būdu formuojama“⁷. Kiek mąstymas įsirežęs į kalbą, tiek ji, išmanydami kalbą, ir tesuprasime. Hermeneutika susiduria su rašytiniu tekstu ar kalba, todėl jos objektas visuomet yra jau įformintas mąstymas. Dėl tos priežasties tobulas kalbos mokėjimas ir galys atverti vartus bet kokiai kalbinei išraiškai suprasti. Bėda ta, kad toks kalbos žinojimas neįmanomas, tad belieka griebtis ypatingos procedūros — psichologinės, kuri esą gali padėti suvokti tai, ką sumanė autorius. Tačiau ir čia turime spręsti remdamiesi tekstu ar šneka, todėl gramatinio ir psichologinio metodų darba — vienintelis tikras būdas adekvačiai suprasti. Supratimo sėkmė, pasak F. Šlėjermacherio, pareina tiek nuo gebėjimo suprasti kalbą, tiek nuo talento pažinti žmones.

Iš čia pateiktos F. Šlėjermacherio minčių parafrazės išplaukia jau minėtas šio mąstytojo koncepcijos dvilypumas. Hermeneutinė supratimo procedūra skyla į gramatinę ir psichologinę. Mokėti kalbą nereiškia mokėti suprasti visus dalykus, ta kalba pasakytus, nes kalbėtojais geba sukurti individualią prasmę su vidinės mąstymo kalbos pagalba ir ją fiksuoti žodžiais. Taisyklės, įgalinančios iš riboto konceptų skaičiaus sukurti neribotą jų kombinacijų kiekį bei naujus konceptus, nėra duotos kalboje, ir, pasak F. Šlėjermacherio, kalbai nepriklauso, o egzistuoja tik kaip kalbos potencialas, kaip mąstymas. Žmogus kūrybiškai vartoja kalbą taip, kaip skulptorius naudoja medžiagą kurdamas meno kūrinį, tad norėdami suprasti kito žmogaus sukurtą prasmę turime žinoti, kaip ji buvo suformuluota, kokia jos genezės istorija, atsiradimo priežastys. Kitaip tariant, turime žinoti autoriaus sumanymą, turime „įspėti“, ką norėjo pasakyti autorius ir kaip jis tai pasakė. Tokių sumanymų dinamika čia mąstoma kaip vidinis psichologinis procesas, kurio rezultatas ir yra vienokia ar kitokia prasmė. Supratimas — ne kas kita kaip pirminės psichologinės produkcijos psichologinė reprodukcija. H. G. Gadameris, konstatavęs I. Kanto estetikos įtaką F. Šlėjermacherio filosofijai, taikliai pavadino pastarojo hermeneutiką retorikos ir poetikos „atokartą“ (Umkehrung)⁸.

Tokios — psichologizuotos — hermeneutikos prielaida yra metodologinė nuostata, subordinuojanti kalbą mąstymui. Kalba traktuojama ne tik kaip minčių talpykla, bet ir kaip paklusnus *įrankis* mintims reikšti. R. Gabitova pažymi, kad F. Šlėjermacheris ne visuomet laikėsi mąstymo ir kalbos skyrimo: „Savo ankstyvuosiuose hermeneutikos apmatuose filosofas remiasi kalbos ir mąstymo tapatybe“⁹. Gaila, kad autorė neana-

⁷ Schleiermacher F. D. E. Hermeneutik und Kritik.— S. 78.

⁸ Žr. Gadamer H.-G. Wahrheit und Methode.— S. 177.

⁹ Gabitova P. M. «Универсальная» герменевтика Фридриха Шлейермахера // Герменевтика: история и современность.— М., 1985.— С. 84.

lizuoja tokio pokyčio priežasčių. Juk mąstymo spontaniškumo samprata — loginė F. Šleiermacherio hermeneutikos prielaida, kartu įgalinanti suvokti hermeneutinio rato galimybę, gramatinį ir psichologinį supratimo klotį skyrimą. Tai, kad F. Šleiermacheris daug kalbėjo apie neper-skiriamą mąstymo ir kalbos susietį, nuolat pabrėždamas visumos ir dalies santykio svarbą suprantant tekstą, — visai kitas dalykas. Iš to ne-plaukia nei mąstymo ar kalbos prioritetas, nei jų absoliuti lygybė kū-rybiškumo arba genezės atžvilgiu. Kai kurios šio mąstytojo daugiareikš-mės formuluotės — taip pat nemaža kliūtis ieškant bendrų, metodologi-nių jo koncepcijos bruožų. Semantikos kitimas, nuolat vykstant žmonių kalboje, nėra padiktuotas pačios kalbos (juk jos atžvilgiu naujų kom-binacijų skaičius begalinis, t. y. kalba neutrali tam skaičiui), nors ir paklūsta objektyvioms sintaksės taisyklėms. Kalboje vykstančius sem-antinius (leksinius) pokyčius diktuoja patys kalbos vartotojai. F. Šle-iermacheris nuolat pabrėžia vidinį kalbos ir mąstymo ryšį (kalba jam — minčių egzistavimo būdas; kalbama ir apie „mąstymo ir kalbėjimo vie-novę“; pažymima, kad „nebūna minčių be kalbos“) bei iš to ryšio plau-kiantį gramatinės ir psichologinės interpretacijų tapatumą (vollkommene Gleichheit), jog mąstyti galime tik kalboje, tik kalbėdami („Mintis be žodžio dar nėra aiški ir išbaigta“). Vadinasi, teiginys, kad F. Šleierma-cheris supratimo vyksmo charakteristikų atodangoje pirmenybę teikia mąstymui, gali pasirodyti nekorektiškas. Tačiau, kaip minėta, tokį tei-ginį patvirtina ir čia nagrinėjamos hermeneutikos dvilypumas — supra-timas rutuliojamas dviejose pakopose: gramatinėje, kai suprantama kal-bos apraiška analizuojama kalbos resursų pagalba, t. y. kai atpažįstame, surandame kalboje slypinčias prasmes lygindami jas su kitomis kalboje esančiomis prasmėmis (šioje interpretacijos lygmenyje idealus kalbos mokėjimas ir būtų pakankama sąlyga minčiai rekonstruoti, atpažinti); psichologinėje, kai siekiame pažinti individualias autoriaus kalbos cha-rakteristikas, suprasdami jo paties mąstymo specifiką (šiuo atveju su-pratimo objektas yra ta prasmės teleologija, kurios vedamas individas savaip konstruoja prasmę). Ir vienu, ir kitu atveju tiriamas kalbos fe-nomenas, bet skiriasi tyrimo lygmuo: gramatinės interpretacijos atveju ieškomos intersubjektyvios prasmės, o kitu atveju — subjektyvios, ikikalbinės prasmės rekonstruojamos ikikalbinės dvasinės veiklos sferoje. Intersubjektyvios prasmės visiškai įkūnytos kalboje, subjektyvios — tik iš dalies; jos — spontaniškos, o kalboje tėra jų poveikio žymės (li-teratūros kūrinių atveju subjektyvias prasmes sudarys autoriaus keti-nimai, sumanymai). Supratimo objektas tarsi suskyla į kalbą ir mąsty-mą. Suprasti pastarojo spontaniką kalbos pagrindu — neįmanoma: „Šne-ka kaip kalbos modifikacija suprantama tik supratus ją kaip dvasinį dalyką“; „Kalba suprantama tik kaip kalbančiojo gyvenimo momentas, sąlygotas visų kitų jo gyvenimo momentų“¹⁰. Iš čia — psichologinės

¹⁰ Schleiermacher F. D. E. Hermeneutik und Kritik. — S. 78.

interpretacijos būtinybė bei svarba: juk tobulai pažinę žmogų, galėtume apsieiti be gramatinės interpretacijos procedūros (lyginimo, istorinės žodžių ir kalbos analizės ir t. t.). Nors tokio tobulo išmanymo pasiekti nepavyks, bet žmogus gali suprasti kitą žmogų intuicijos padedamas. Tai savo ruožtu suponuoja kongenialumą: intuityviai suvokti galime tai, ką jau turime bent užuomazgos forma. Kiekviename žmoguje slypi galia suvokti kitą, lyginant jį su savimi, išpėjant jo dvasinę būklę, t. y. „pavirstant“ juo (*Verwandlung*). Tokia divininės F. Šlėjermacherio hermeneutikos pradžia ir baigtis: esminis mąstymo proceso bendrumas, savitai pasireiškiantis konkrečių individų dvasinėje veikloje (kūryboje), tampa pakankama sąlyga pralaužti hermeneutiniam ratui, išvelgti tai bendrybei, tai visumai, kuri galės būti ją sudarančių dalių supratimo fundamentas. Tad svarbiausi (čia pasirinktos tyrimo užduoties atžvilgiu) F. Šlėjermacherio hermeneutikos metodologiniai principai tokie:

1. Supratimo procesas tiriamas kaip būdas atpažinti, surasti prasmę, tariant, kad ieškoma prasmė duota iki supratimo vyksmo ir kad ji gali būti atpažinta. Interpretatorius pajėgia sukurti prasmę, identišką tai, kurią sukūrė ir užfiksavo kalboje rašytojas ar kalbėtojas, nors praktiškai tokio identifikavimo tikslumas yra sąlygiškas. Interpretatoriaus mąstymo spontanika suvaržyta: jis kuria pagal jau sukurtos prasmės šabloną, ją teatkurdamas. Tai daryti įmanoma dėl vieningos psichologinės žmonių sąrangos bei intersubjektyvių kalbos dėsningumų. Suvokimo vyksmo produktyvumą reglamentuoja a priori duotos prasmės, o suvokimo, kaip hermeneutinio supratimo proceso, teisingumo kriterijai duoti iki to proceso pradžios, vadinasi, supratimas reanimuoja, o ne kuria prasmę. Hermeneutinis supratimas, būdamas laisva, spontaniška veikla (kaip mąstymo kūrybiškumas), vis dėlto suvaržomas: jis turi paklusti analizuojamo objekto prasminiam diktatui. Todėl teisingiausias interpretuojamo teksto supratimas — jo prasmingumo kartotė, recepcija. Hermeneutinė teorija — tokios atokartos technikos nustatymas.

2. Supratimo vyksmo mechanizmas suprantamas a-istoriškai pagal I. Kanto transcendentalinio subjekto sampratos pavyzdį. Hermeneutinės procedūros laisvė — galia suprasti. Šios galios versmė — intuityvi, kurianti išvalga. Netekusi galimybės kurti, ji tampa laisve atkartoti pagal stabilų, visiems žmonėms įgimtą supratimo vyksmo šabloną. Mintys laikui bėgant kinta, minčių supratimo kokybės matas — ne. Supratimo *procesas* nepaklūsta istorijos bėgsmui. Supratimo proceso dėsningumai — duotos prasmės identifikacijos prielaida. Galimos tik menkos variacijos nustatant supratimo sėkmę, bet ir jos egzistuoja kaip hermeneutinio supratimo netobulumo sekmuo.

3. F. Šlėjermacherio hermeneutikoje sprendžiamos dvi supratimo problemos: 1) kaip suprasti tai, kas ir kaip pasakyta (gramatinis supratimo lygmuo), 2) kaip suprasti tai, kas ir kaip norėta pasakyti (psichologinis lygmuo). Antroji problema iškyla kaip pirmosios problemos sprendimo nesėkmė: grožiniame kūrinyje ar šnekoje pasakyta vi-

sada daugiau negu užfiksuota (ką turėjo galvoje autorius, vienaip ar kitaip aprašydamas peizažą, knygoje aiškiai nepasakyta). Vadinasi, būtina kreiptis į autorių, būtina išpėti trūkstamą prasmę grandį psichologinės analizės pagalba, nes pats supratimo vyksmas neprasiskina sau kelio į geidžiamą tikslą — jau sukurtos prasmės atkartojimą. Prasmės negalima identiškai atkurti — juk ji sukurta kito. Todėl ieškoma apytikrio jos pavidalo psichologinėje, intuityvioje interpretacijoje. Pastarosios galimybė grindžiama jau ne kalbos supratimo vyksmo ypatumais, o kitomis disciplinomis (psichologija, teologija). Taip išryškėja F. Šlėjermacherio filosofinės hermeneutikos nesavarankiškumas: šiai hermeneutikai reikalinga teorinė paspirtis. Čia F. Šlėjermacheris formuluoja vieną iš pagrindinių interpretacijos meno principų: rašytoją reikia suprasti geriau nei jis pats save suprato. Tačiau šio principo priimtis taip pat negarantuoja psichologinio supratimo galimybės: interpretatorius gali geriau suprasti ne dalyką, kurį aptaria jo analizuojamas autorius, o to dalyko išraiškos formas — kalbą, architektoniką, stilių, t. y. paties teksto savybes. H. G. Gadameris prikiša F. Šlėjermacherio hermeneutikai istorizmo stoką, šio trūkumo priežastimi laikydamas teologinę mąstytojo hermeneutikos orientaciją: „Jo tikslas buvo konkretus tekstų supratimas, kuriam privalėjo tarnauti ir istorinių sąsajų visuma“¹¹. Bet tokios F. Šlėjermacherio hermeneutikos universalumo ribos nėra vienintelė jo koncepcijos specifikos charakteristika, — juk F. Šlėjermacherio hermeneutikoje problema tampa, paties H. G. Gadamerio žodžiais tariant, „tamsusis Tu“¹². Tokio „Tu“ supratimą tegali laiduoti vienokia ar kitokia *peržengianti* F. Šlėjermacherio hermeneutikos kompetenciją teorinė priimtis: paradoksalu, kad pats F. Šlėjermacheris, interpretuodamas Bibliją, vengė bet kokios dogmatikos, bet išstūmęs ją iš gramatinio interpretacijos lygmens įstūmė į psichologinį lygmenį. Norėdamas išspręsti savo suformuluotąją psichologinio supratimo problemą, jis priverstas spręsti antropologines problemas, kad jų pagrindu įstengtų aptarti hermeneutinę problematiką: supratimo procese veikli intuicija tegali būti tik psichologinės žmogaus sąrangos sekmuo, tad aptikti jos poveikį tekste ir iš jo kildinti ją vien su hermeneutinio supratimo analizės pagalba neįmanoma. Taigi supratimo vyksmas traktuojamas kaip iš esmės neinformatyvus procesas, kurio sekmuo — hermeneutikos, kaip savarankiškos filosofinės sistemos (t. y. kaip ontologijos, gnoseologijos), nebūtis. Supratimo problema čia formuluojama supratimo vyksmo rezultatyvumo, efektyvumo terminais — pats supratimo tapsmas dar nėra mąstomas kaip radikali filosofinė problema, nors jis, suvoktas kaip savitas tyrimo objektas, įgyja universalumo požymių.

Psichologinėje (divinacinėje) interpretacijoje suformuluotos problemos ypač svarbios tolesniam hermeneutikos vystymuisi ne tik dėl to, kad jos tapo atsparos tašku supriešinant supratimą paaiškinimui (V. Dil-

¹¹ Gadamer H.-G. Wahrheit und Methode.— S. 185.

¹² Ten pat.— P. 179.

tėjus), t. y. kad F. Šlėjermacheris išpureną dirvą intuityvios, subjektyvios supratimo sampratos daigams. „Toliau vystantis hermeneutiniam mokymams, sąlygiškas subjektyvių ir objektyvių (istorinių) supratimo momentų supriešinimas buvo paverstas absoliučiu, o supratimo esmė imta identifikuoti vien tik su intuicija (subjektyviu betarpiškumu)“¹³. Svarbu turėti galvoje ir tai, kad tvirtindamas psichologinės (subjektyvios, divinacinės) interpretacijos būtinybę hermeneutas apčiuopė universalų supratimo bruožą — jo *prasminį* vienį. Subjektyvios (psichologinės) interpretacijos svertas — tai autoriaus *sumanymo* analizė. Jis ir suteikia vienovę (temą) visam kūriniiui: kiekviename kūrinyje, F. Šlėjermacherio manymu, slypis „vidinis branduolys“, iš kurio ir išsirutuliojančios visos autoriaus mintys. Tokio branduolio paieškas F. Šlėjermacheris stengėsi lokalizuoti autoriaus gyvenime, jo asmenybėje (ne pačiame tekste, kaip, pvz., P. Rikioras). Šitaip išryškėja psichologinė jo supratimo koncepcijos orientacija.

Prasminės kūrinio vienovės konstatavimas ir iš to išplaukiantis supratimo proceso vienis vėlesnėje hermeneutikos istorijoje įgijo ontologinį atspalvį: M. Heidegerio „apmatas“ (Entwurf) — to paties vienio (F. Šlėjermacherio „sumanymo“) ontologinė atmaina. Filosofinio prasmingumo analizės lygmenyje kaip tik šį vienį galima laikyti filosofinės koncepcijos orientacija ar projektu-filosofine nuostata. Čia iškyla (kaip užduotis) ne jos prasminių buvimo galimybių atsklanda, ne filosofinio „apmato“ kritika“ (kantiškąja šio žodžio prasme), o esamų jo charakteristikų tyrimas, ne ontologinis „apmato“ statusas, kuris yra M. Heidegerio tyrimo centre, o jo loginė-gnoseologinė svarba filosofinio teksto ir apskritai filosofinės koncepcijos savybingumui nustatyti. Šiuo aspektu *filosofinės* hermeneutikos problematika visada buvo (neišreikštai) *filosofijos*, kaip ypatingo kultūrinio darinio *apmąstymo* (t. y. metafilosofijos), diktuojama problematika.

Tad klausimas apie F. Šlėjermacherio įtakos mastą šiuolaikinei hermeneutikai atsakytinas tik teigiamai: taip, F. Šlėjermacheris — „šiuolaikinės hermeneutikos klasikas“, ne tik pradėjęs filosofinės hermeneutikos istoriją, bet ir suformulavęs problemas, kurios sprendžiamos ir XX a. antrojoje pusėje. Supratimo-paaiškinimo dichotomijos akivaizdoje itin svarbus F. Šlėjermacherio praktikuotas supratimo menas, sėkmingai suderinęs abi pažinimo procedūras. To įrodymas — puikios Biblijos ir antikos klasikų interpretacijos. F. Šlėjermacherio, kaip didžiojo interpretatoriaus maestro, šlovės šviesa nesunkiai pasiekia ir mūsų laikus.

¹³ Габитова Р. М. «Универсальная» герменевтика Фридриха Шлейермахера // Герменевтика: история и современность. — С. 91.